

1. UVODNO RAZMATRANJE O ANALIZI BRAČNOG STATUSA STANOVNIŠTVA PO ODABRANIM OPŠTINAMA

Demografske promene na lokalnom nivou predstavljaju jedan od ključnih pokazatelja društvenog i ekonomskog razvoja, naročito u kontekstu starenja stanovništva, promena porodičnih obrazaca i transformacije bračnih odnosa. Bračni status stanovništva spada među osnovne strukturne demografske pokazatelje, jer neposredno odražava obrasce porodičnog formiranja, stabilnost bračnih zajednica i promene u životnom ciklusu stanovništva.

U Republici Srbiji, razlike u bračnom ponašanju nisu ujednačene, već se značajno razlikuju između pojedinih regiona i opština. Posebno su izražene razlike između sredina sa dugotrajnim procesima depopulacije i starenja stanovništva i onih u kojima su očuvani tradicionalni porodični modeli i povoljnija starosna struktura. Analiza bračnog statusa na nivou opština omogućava preciznije sagledavanje ovih razlika i identifikovanje lokalnih demografskih obrazaca koji se ne mogu uočiti na višim teritorijalnim nivoima.

Ovaj rad se fokusira na analizu stanovništva starog 15 i više godina prema zakonskom bračnom statusu i polu u odabranim opštinama: Raška, Tutin, Nova Varoš, Priboj, Prijepolje i Sjenica, sa ciljem da se utvrde razlike u bračnoj strukturi i sagledaju njihove demografske implikacije. Analiza je zasnovana na podacima objavljenim u publikaciji *Opštine i regioni u Republici Srbiji 2025.*, dostupnoj na <https://publikacije.stat.gov.rs/G2025/Pdf/G202513052.pdf>.

Predmet istraživanja obuhvata bračni status stanovništva starog 15 i više godina, prema sledećim kategorijama:

- neoženjeni i neudate,
- oženjeni i udate,
- razvedeni i razvedene,
- udovci i udovice.

Osnovni cilj istraživanja jeste da se:

- identifikuju i uporede obrasci bračnog ponašanja po opštinama,
- utvrde razlike u udelima oženjenih/udatih i ostalih bračnih kategorija,
- sagledaju demografski procesi koji stoje u osnovi uočenih razlika, posebno u kontekstu starenja stanovništva i odlaganja stupanja u brak.

Poseban analitički akcenat stavljen je na udeo neoženjenih i neudatih, kao i na udeo oženjenih i udatih u ukupnoj populaciji starijoj od 15 godina, jer ovi pokazatelji predstavljaju ključne indikatore buduće bračnosti i demografske dinamike.

Istraživanje je zasnovano na **sekundarnoj analizi zvaničnih statističkih podataka** preuzetih iz publikacije *Opštine i regioni u Republici Srbiji 2025.*, dostupnoj na <https://publikacije.stat.gov.rs/G2025/Pdf/G202513052.pdf> ..

2. ANALIZA BRAČNOG STATUSA STANOVNIŠTVA PO OPŠTINAMA

Analiza bračnog statusa stanovništva starog 15 i više godina po opštinama omogućava detaljnije sagledavanje lokalnih demografskih obrazaca, koji su često prikriveni u agregiranim regionalnim i nacionalnim statistikama. Bračna struktura stanovništva direktno odražava starosni sastav populacije, stabilnost porodičnih odnosa i potencijal buduće bračnosti, te predstavlja jedan od ključnih pokazatelja demografske tranzicije na lokalnom nivou.

U ovom poglavlju analizirana je struktura bračnog statusa prema polu u opštinama Raška, Tutin, Nova Varoš, Priboj, Prijepolje i Sjenica, na osnovu podataka Popisa stanovništva 2022. godine.

Tabela 1. Stanovništvo staro 15 i više godina prema bračnom statusu i polu – Odabrane opštine

Pol	Ukupno	Neoženjen / neudata	Oženjen / udata	Udovac / udovica	Razveden / razvedena
Raška					
Muškarci	9.228	2.993	5.474	506	245
Žene	9.300	1.802	5.435	1.759	296
Tutin					
Muškarci	13.031	5.163	7.127	420	180
Žene	12.253	3.512	7.201	1.234	221
Nova Varoš					
Muškarci	6.100	2.128	3.399	412	158
Žene	5.994	1.226	3.366	1.214	182
Priboj					
Muškarci	10.369	3.572	5.962	547	275
Žene	10.571	2.218	5.962	2.039	339
Prijepolje					
Muškarci	13.525	4.534	7.997	643	317
Žene	13.624	2.778	8.009	2.452	363
Sjenica					
Muškarci	9.754	3.666	5.438	447	178
Žene	9.549	2.427	5.517	1.372	216

Analiza bračnog statusa po opštinama ukazuje na jasno diferencirane demografske modele. Opštine sa izraženim procesima starenja karakterišu visoki udeli udovištva i mali potencijal buduće bračnosti, dok opštine sa mlađom populacijom i odloženim stupanjem u brak pokazuju veću demografsku vitalnost. Ovi nalazi predstavljaju osnovu za dalju analizu porodičnih obrazaca i veličine domaćinstava, koja sledi u narednom poglavlju.

3. UDEO OŽENJENIH / UDATIH U POPULACIJI STARIJIH OD 15 GODINA

Udeo oženjenih i udatih u ukupnoj populaciji starijoj od 15 godina predstavlja jedan od ključnih sintetičkih pokazatelja bračne strukture stanovništva. Ovaj pokazatelj omogućava sagledavanje obima aktivnih bračnih zajednica u odnosu na ukupnu populaciju relevantnu za reproduktivne, socijalne i demografske procese, objedinjujući efekte starosne strukture, vremena stupanja u brak i trajanja bračnih zajednica.

U tabeli 3.1 prikazan je odnos između broja stanovnika starijih od 15 godina i broja oženjenih i udatih lica u odabranim opštinama: Raška, Tutin, Nova Varoš, Priboj, Prijepolje i Sjenica.

Tabela 2. Udeo oženjenih/udatih u populaciji starijoj od 15 godina po opštinama

Opština	Stanovnici 15+	Oženjeni / udate	Udeo oženjenih / udatih	Ostali 15+	Udeo ostalih
Raška	18.528	10.909	59%	7.619	41%
Tutin	25.284	14.328	57%	10.956	43%
Nova Varoš	12.094	6.765	56%	5.329	44%
Priboj	20.940	11.924	57%	9.016	43%
Prijepolje	27.149	16.006	59%	11.143	41%
Sjenica	19.303	10.955	57%	8.348	43%

Podaci pokazuju da se u svim posmatranim opštinama udeo oženjenih i udatih u populaciji starijoj od 15 godina kreće u relativno uskom rasponu, između **56% i 59%**, što ukazuje na određeni stepen strukturne homogenosti bračne strukture na nivou ovog skupa opština. Ipak, i ovako naizgled stabilne vrednosti nose značajnu demografsku informaciju.

Pre svega, činjenica da u nijednoj opštini udeo oženjenih i udatih ne prelazi 60% ukazuje na to da značajan deo populacije starije od 15 godina ne živi u aktivnoj bračnoj zajednici. Ovaj nalaz ne može se tumačiti kao slabljenje institucije braka, već kao rezultat kombinovanog dejstva više demografskih procesa.

U opštinama poput Raške i Prijepolja, gde je udeo oženjenih i udatih najviši (59%), istovremeno je prisutan i visok udeo udovica, što ukazuje na stariju starosnu strukturu i dugotrajne bračne zajednice koje se prekidaju usled smrtnosti partnera. U ovim sredinama, relativno visok udeo oženjenih i udatih koegzistira sa izraženim procesima demografskog starenja.

Nasuprot tome, u Tutinu i Sjenici, gde se udeo oženjenih i udatih kreće oko 57%, niža vrednost ovog pokazatelja u većoj meri proizlazi iz visokog udela neoženjenih i neudatih u mlađim starosnim kohortama. Ovakav obrazac ukazuje na odloženo stupanje u brak, ali i na očuvanu bračnu instituciju, što je potvrđeno niskim udelima razvedenih i relativno mladom starosnom strukturom stanovništva.

Nova Varoš se izdvaja kao opština sa najnižim udelom oženjenih i udatih (56%), što je u skladu sa nalazima iz prethodnog poglavlja o izraženom demografskom starenju i smanjenom potencijalu buduće bračnosti. U ovom slučaju, nizak udeo oženjenih i udatih rezultat je pre svega visokog udela udovištva i dugoročnih depopulacionih procesa.

Udeo oženjenih i udatih u populaciji starijoj od 15 godina u posmatranim opštinama predstavlja **strukturni demografski pokazatelj** koji jasno osvetljava razlike u starosnoj strukturi i bračnom ponašanju stanovništva. Iako se vrednosti ovog pokazatelja kreću u relativno uskom rasponu, njihova interpretacija ukazuje na postojanje različitih demografskih modela – od opština sa izraženim starenjem stanovništva do sredina sa mlađom populacijom i odloženim stupanjem u brak.

Ovi nalazi potvrđuju da se bračna struktura stanovništva ne može tumačiti izolovano, već isključivo u sprezi sa starosnim sastavom i ukupnim demografskim kretanjima.

IV ZAKLJUČAK

Integrisana analiza bračnog statusa stanovništva starog 15 i više godina i udela oženjenih i udatih u ukupnoj populaciji omogućila je sveobuhvatno sagledavanje demografskih obrazaca u opštinama Raška, Tutin, Nova Varoš, Priboj, Prijepolje i Sjenica, na osnovu podataka Popisa stanovništva 2022. godine. Dobijeni rezultati jasno ukazuju na postojanje diferenciranih demografskih modela koji odražavaju različite faze demografske tranzicije unutar posmatranog prostora.

Opštine Nova Varoš, Priboj i Raška karakterišu izraženi procesi demografskog starenja i smanjeni potencijal buduće bračnosti. Bračna struktura u ovim sredinama obeležena je visokim udelom oženjenih i udatih, ali i značajnim prisustvom udovica, što ukazuje na dugotrajne bračne zajednice i stariju starosnu strukturu stanovništva. Udeo oženjenih i udatih u populaciji starijoj od 15 godina, iako relativno visok (oko 56–59%), u ovim opštinama koegzistira sa izraženim procesima izlaska iz braka usled smrtnosti partnera, što dugoročno doprinosi demografskoj regresiji.

Prijepolje zauzima srednju poziciju u okviru analiziranog skupa opština. Bračna struktura ukazuje na stabilne porodične odnose, ali i na postepeno starenje stanovništva. Udeo oženjenih i udatih od oko 59% sugerise relativno očuvanu bračnost, ali istovremeno i ograničen potencijal za demografsko obnavljanje bez dodatnih migracionih ili pronatalitetnih impulsa. Ova opština predstavlja prelazni demografski model između izrazito ostaralih i demografski vitalnijih sredina.

Nasuprot tome, Tutin i Sjenica pokazuju znatno povoljnije demografske karakteristike. Iako se udeo oženjenih i udatih u populaciji starijoj od 15 godina kreće oko 57%, niže vrednosti ovog pokazatelja u ovim opštinama prvenstveno su rezultat visokog udela neoženjenih i neudatih u mlađim starosnim kohortama, a ne procesa bračne dezintegracije. Nizak udeo razvedenih i relativno mali obim udovištva ukazuju na očuvanu bračnu stabilnost i mlađu starosnu strukturu stanovništva, što ovim opštinama daje veći demografski potencijal u odnosu na ostale analizirane sredine.

Integrisana analiza pokazuje da udeo oženjenih i udatih u populaciji starijoj od 15 godina ne može biti tumačen izolovano, već isključivo u kontekstu ukupne bračne strukture i starosnog sastava stanovništva. Slične vrednosti ovog pokazatelja u različitim opštinama mogu imati potpuno različito demografsko značenje: u jednim sredinama one odražavaju starenje i visoko udovištvo, dok u drugim ukazuju na odloženo stupanje u brak i očuvanu porodičnu koheziju.

Zaključno, rezultati istraživanja potvrđuju da bračni status stanovništva i udeo oženjenih i udatih predstavljaju ključne pokazatelje za razumevanje demografskih procesa na lokalnom nivou. Njihova integrisana analiza omogućava identifikaciju opština sa izraženim demografskim rizicima, ali i onih sa većom demografskom vitalnošću, čime se obezbeđuje pouzdana analitička osnova za oblikovanje diferenciranih demografskih i socijalnih politika prilagođenih specifičnostima svake lokalne zajednice.